

МОДЕЛЬ МОРАЛЬНОЇ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ЖУРНАЛІСТІВ ДО ФАХОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Завдання щодо формування у майбутніх фахівців моральних цінностей залишається одним з найактуальніших у педагогічній науці та практиці. Особливо гостро воно постало в сучасному суспільстві, для якого характерними є криза духовності, моральності, нехтування етичними нормами тощо. Ефективність функціонування такого важливого соціального інституту в житті українського суспільства, як засоби масової інформації, передусім залежить від духовно-моральних якостей журналістів, виховання яких повинно базуватися на глибокому теоретичному і практичному опануванні моральною готовністю до фахової діяльності. На комплексне вирішення цієї проблеми, тобто оптимізацію процесу формування морально-духовних цінностей у студентів-журналістів, спрямовують свою діяльність провідні ВНЗ країни. Результати аналізу виховного процесу у цих ВНЗ свідчать про наявність у ньому цілої сукупності суперечностей, які гальмують духовний і професійний розвиток особистості майбутнього фахівця у сфері журналістики. Провідною суперечністю є протиріччя між указаним соціальним замовленням навчальним закладам і рівнем наукового забезпечення шляхів його виконання. Тобто можна вести мову про існування загальної проблеми гармонізації аксіологічного, системного, синергетичного, особистісно орієнтованого, діяльнісного і культурологічного підходів в питаннях розгляду поняття моральної готовності майбутнього журналіста до фахової діяльності, проектування її моделі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Треба констатувати, що для розв'язання обраної проблеми в Україні є певне теоретичне підґрунтя. Так, питання стимулювання морального розвитку особистості майбутнього фахівця вирішуються сьогодні науковцями на філософському (А.Комарова, І.Зязюн, В.Табачківський, В.Князев, В.Баранівський та ін.), психологічному (С.Максименко, І.Бех, Г.Балл, М.Боришевський, В.Семиченко, В.Моляко та ін.), педагогічному (М.Євтух, В.Бондар, В.Бутенко, Л.Вовк, О.Мороз, Г.Падалка, Г.Шевченко та ін.) та інших рівнях.

Ще за радянські часи журналістська етика привертала увагу науковців: Р.Бухарцева, В.Теплюка, В.Здоровеги, В.Іванова, А.Москаленко, Б.Потятиника та ін. Особливості ціннісно-етичного регулювання журналістської діяльності в Україні – предмет наукового пошуку О.Кузнецової. Різні аспекти журналістської етики висвітлюються в працях Д.Авраамова, В.Казакової, Є.Прохорова, Є.Федоренка та ін.

Однак у сукупності теоретичних положень, присвячених духовно-моральній підготовці журналіста, бракує тих, які спрямовані на формування моральної готовності майбутніх журналістів до професійної діяльності.

Формулювання цілей статті... Мета статті: з'ясувавши сутність моральної готовності майбутнього журналіста до фахової діяльності, розкрити з позицій аксіологічного, системного, синергетичного, особистісно орієнтованого, діяльнісного і культурологічного підходів структуру та зміст моделі моральної готовності майбутніх журналістів до фахової діяльності як складової загальної фахової готовності.

Виклад основного матеріалу дослідження... З цією метою в межах статті надамо визначення моральної готовності майбутніх журналістів до фахової діяльності та розглянемо структуру моделі цієї готовності. Моральну готовність майбутніх фахівців журналістської сфери будемо розглядати як складову частину загальної підготовки студентів до професійної діяльності. Моральна готовність до журналістської діяльності – це результат відповідної спеціальної підготовки. Вона являє собою складне інтегральне утворення, складовими якого є позитивне ставлення студента до обраної професії, сформовані у нього на самоцінному рівні знання про моральні норми та якості, певний досвід розв'язання завдань у сфері журналістики на основі моральних критеріїв.

За Ю.Бабанським, моделювання у педагогічних дослідженнях виступає вищою і особливою формою наочності, засобом упорядкування інформації, що дозволяє глибше розкрити сутність того явища, яке вивчається [1, с. 93]. Отже, для визначення структури та змісту моральної готовності майбутнього журналіста до професійної діяльності необхідно побудувати модель, що описує і пояснює особливості морального виховання майбутнього фахівця-журналіста.

Модель моральної готовності майбутнього журналіста до фахової діяльності слід розглядати як особливу цілісність таких взаємопов'язаних структурних компонентів: мотиваційного, когнітивного, афективного, соціально-психологічного, операційно-діяльнісного та контролюючо-оцінного.

Мотиваційний компонент. Мотивація – це загальна назва процесів, методів, засобів, що спонукають студентів до продуктивної пізнавальної діяльності у сфері моралі, активного засвоєння змісту морального виховання. Як процес зміни стану та відношень особистості мотивація ґрунтується на мотивах, під якими розуміються конкретні причини, що спонукають особистість до дії. Майбутні журналісти повинні засвоїти, що використання моральних настанов з метою аналізу фахових ситуацій забезпечує найбільш оптимальний

результат їх професійної діяльності, дотримання вимог моралі працівниками засобів масової інформації підвищує імідж журналістської діяльності, забезпечує соціальну стійкість професійної поведінки журналіста.

Отже, посилення мотивації розглядається як важливий засіб підвищення ефективності морального виховання. Адже сильний мотив суттєво впливає на мету діяльності, підкріплює її. Зазначимо, що для того, щоб підвищити рівень духовно-моральної готовності майбутніх фахівців-журналістів до фахової діяльності потрібна не будь-яка, а глибока, сильна, змістовно цінна мотивація, бажання отримати нові знання та набути практичні навички щодо виховання духовно-моральних цінностей з метою подальшого їх застосування у професійній діяльності.

Виокремлення цього компонента зумовлено тим, що має місце підвищення інтересу майбутніх журналістів до моральної складової фахової діяльності, формування їх духовно-моральних цінностей стає важливим напрямком у вирішенні актуальних питань становлення журналістики.

Когнітивний компонент представляє собою розуміння сутності процесу забезпечення моральної компетентності майбутніх журналістів на основі достатнього розвитку їх пізнавальних процесів. У когнітивному аспекті треба розглядати знання студентів про моральну культуру та вміння їх застосовувати на практиці за умови оволодіння цими знаннями на самоцінному рівні.

Підкреслюючи функцію афективного компонента моделі як регулювання емоційно-вольових станів майбутніх журналістів в процесі оволодіння ними моральною готовністю до фахової діяльності, наголосимо на великому значенні цієї складової змісту такої готовності для досягнення ефективності власного морального становлення.

Функція соціально-психологічного компонента змісту моральної готовності студентів до професійної діяльності – стимулювання процесу формування у них комунікативної культури у професійних ситуаціях морального характеру.

Операційно-діяльнісний компонент визначає вміння та навички студентів безпосередньо включатися в процес самоформування моральних якостей. Наголосимо на спрямованості відповідних дій, які залежать від поставлених майбутніми журналістами цілей морального становлення, та операцій, що знаходяться в ізоморфній залежності з умовами функціонування навчально-виховного процесу на факультеті, на цінності змісту моральної культури. Формування цього компонента має певне значення для збагачення духовного потенціалу майбутніх фахівців у сфері журналістики. Оцінити рівень його сформованості у студентів можливо шляхом аналізу розробки ними продуктів журналістської творчості з позиції панування в них моральних цінностей, завдань і планів власного морального удосконалення як фахівця; розв'язання моральних завдань, які виникають у професійних ситуаціях за певним алгоритмом; оцінки результатів діяльності фахівців-журналістів за моральними критеріями і показниками тощо.

Щодо функції контрольної-оцінної компонента, то вона переважно зорієнтована на самооцінку і самоконтроль майбутніми журналістами ступеня оволодіння моральною готовністю.

Говорячи про педагогічний контроль і педагогічну оцінку, слід зауважити, що їх головною метою є забезпечення спрямованості моральної свідомості особистості майбутнього журналіста на моральну самосвідомість. Як результат, цей компонент може виступати у ролі механізму і засобу усвідомлення студентами за певних умов суперечностей між ідеальним і реальним образами "Я" як морально удосконаленої людини та формування "Я"-концепції морального становлення.

Між усіма структурними компонентами розробленої моделі існують внутрішні зв'язки. Моральні якості як особистісні цінності є надбанням когнітивного компонента. Оволодіння ними майбутніми журналістами безпосередньо залежить від емоційного переживання конкретних моральних цінностей, яке пов'язано з афективним компонентом розробленого ідеального об'єкта. Це переживання разом з розумінням студентами значущості оволодіння готовністю до фахової діяльності сприяє формуванню в них мотивів активності у напрямі оволодіння моральними нормами. Така активність (вона є сутнісною характеристикою мотиваційного компонента) є детермінантом і джерелом здійснення майбутніми журналістами дій і операцій – проектування завдань-самозобов'язань особистісного плану, самоформування моральної готовності тощо у сфері морального становлення. Завдання корекції результатів функціонування цього операційно-діялісного етапу оволодіння студентом достатньо високим рівнем моральної готовності вимагають оцінки отриманих проміжних і кінцевих результатів.

Тобто після операційно-діялісного починає функціонувати контрольна-оцінна компонента. Треба зазначити, що на ефективність його функціонування більше впливає не педагогічний контроль, а самоконтроль кожного майбутнього журналіста на всіх етапах виконання прийнятих завдань-самозобов'язань.

Соціально-психологічний компонент моральної готовності майбутнього журналіста можна вважати універсальним у плані його зв'язків з іншими її структурними одиницями. Йдеться як про значущість комунікативних умінь і якостей для ефективної організації, контролю і оцінки діяльності щодо підвищення рівня

моральної компетентності студентів, так і про їх провідну роль у розвитку когнітивної, мотиваційної й афективної сфер особистості кожного з них.

Зрозуміло, що визначені структурні компоненти моральної готовності майбутніх журналістів до фахової діяльності не розглядалися нами як відокремлені частини, вони доповнюють один одного та являють собою одне ціле. Ці компоненти взаємодіють між собою. Теоретична та практична моральна готовність майбутніх журналістів успішно формуються в них за наявності відповідної мотиваційно-особистісної готовності. Лише в цьому випадку засвоєні студентами знання та вміння стають усвідомленими і набувають особистісного сенсу. Разом із тим, наявна у студентів мотивація до моральної готовності, яка не підкріплена знаннями щодо методик духовно-морального виховання, а також відповідними практичними вміннями, не може дати очікуваного позитивного результату. Таким чином, не можна вилучити жоден компонент із запропонованої структури готовності без впливу на інші. Формування компонентів досліджуваної готовності дозволить також підвищити ефективність духовно-моральної підготовки майбутніх фахівців журналістської сфери до фахової діяльності, оскільки готує базу для успішного вступу до професійного середовища, адаптації до нього, подальшого планування кар'єри. Визначені компоненти у структурі готовності дозволять нам в подальшому здійснити аналіз сучасного стану моральної підготовки майбутніх журналістів.

Необхідно відзначити, що методологічною основою розробки моделі духовно-моральної готовності майбутніх журналістів до професійної діяльності є філософський, загальнонауковий та конкретно-науковий рівні.

На філософському рівні методологічну основу розробки моделі склали основні положення аксіологічного підходу. Така позиція дозволила розглядати моральну готовність як гуманістичну практику, що забезпечує умови для розвитку студента як особистості, дозволяє підвищити його активність як суб'єкта виховного процесу. Освіта не зводиться до трансляції суми знань від викладача до студентів, оскільки домінуючим фактором, що визначає зміст підготовки, виступає діяльність суб'єктів, які здатні реалізувати свій особистісний потенціал. Філософський інтерес до проблеми виховання духовно-моральних цінностей у майбутніх журналістів повинен зосередитися саме навколо особистості студента, вивчення впливу моралі на його світосприймання, формування його свідомості та світогляду.

Використання принципів системного та синергетичного підходів у процесі розробки моделі моральної готовності студентів-журналістів до фахової діяльності стало основою методології загальнонаукового рівня.

Системний підхід націлив на врахування в структурі моделі основних сфер особистості майбутнього журналіста як особливої психологічної цілісності: потребнісно-мотиваційної (мотиваційний компонент), когнітивної (когнітивний компонент), емоційно-вольової (афективний компонент), соціально-психологічної (соціально-психологічний компонент).

Модель як би вбирає в себе і регулятиви синергетичного методологічного підходу. Вона опосередковано спрямовує активність майбутнього журналіста на самоорганізацію процесу моральної готовності до фахової діяльності.

Як відомо, на конкретно-науковому рівні методологія являє собою систему специфічних та таких, що застосовуються лише у цій галузі наукового знання, методів, форм та принципів дослідження. Отже, на цьому рівні нами розглядалися особистісно орієнтований, діяльнісний і культурологічний підходи.

Розроблена модель як ідеальний об'єкт будується на засадах й культурологічного методологічного підходу. Йдеться передусім про відбиття в ній цінностей моральної культури. Про таку культуру можна вести мову за умови наявності у майбутніх журналістів таких системних якостей, як здатність до професійної творчості та здатність до професійного самовдосконалення.

Концептуальні положення діяльнісного підходу виявилися значущими для розробки моделі моральної готовності, оскільки саме діяльність стає основою, засобом і вирішальною умовою розвитку особистості майбутнього фахівця. Нам цей підхід надав можливість виокремити операційно-діяльнісний та контрольо-оцінний компоненти моделі, що розглядалися саме з точки зору навчальної діяльності. Діяльність є системою процесів, що відтворюють ставлення суб'єкта до дійсності, і містить такі основні категорії, як: предмет діяльності (виховання моральних цінностей); мотив (спонукання до самоформування моральних цінностей); мету (усвідомлення потреби стати високо моральною людиною); дії (процеси, спрямовані на досягнення усвідомленої мети); завдання (цілі, надані в конкретних умовах); операції (зміст дії); форми здійснення операцій (уміння й навички) та результат діяльності. Таким чином, майбутні журналісти для набуття досвіду моральної готовності мають здійснити діяльність, подібну до тієї, що надала їх попередникам цього досвіду [4, с. 132].

Необхідність використання особистісно орієнтований підходу для розробки моделі обумовлено тим, що найсуттєвішою системою властивістю моральної підготовки журналіста є його особистісна зорієнтованість. Вона вимагає вважати моральну спрямованість і моральну самосвідомість найважливішими якостями особистості.

Висновки... Виходячи з результатів аналізу розробленої моделі моральної готовності майбутніх журналістів до фахової діяльності, сутності поняття готовності та її структури, встановлено, що моральна готовність майбутнього журналіста до фахової діяльності є складовою частиною загальної системи підготовки

майбутніх фахівців сфери інформації і розглядається як процес формування готовності до здійснення зазначеного виду діяльності. Кожний зі структурних компонентів цієї моделі виконує особливі функції в системі творчого процесу самостановлення майбутнього журналіста як особистості. Оволодіння моральною готовністю до фахової діяльності особистістю студента-журналіста сприяє задоволенню її вищих потреб – в самоактуалізації та самореалізації. Представлена модель стає орієнтиром успішної організації процесу духовно-морального виховання майбутніх журналістів.

Література

1. Бабанский Ю.К. Оптимизация учебно-воспитательного процесса / Ю.К.Бабанский. – М. : Просвещение, 1982. – 192 с.
2. Бех И.Д. Нравственность личности : стратегия становления / И.Д.Бех. – Ровно : РИО управления по печати, 1991. – 146 с.
3. Бех И.Д. Виховання особистості : підручник / І.Д.Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
4. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Смысл; Академия, 2004. – 352 с.
5. Подласый И.П. Педагогика / И.П.Подласый. – М. : Просвещение, 1999. – 360с.

Анотація

У статті надається визначення моральної готовності майбутніх журналістів до фахової діяльності, обґрунтовуються структурні компоненти і зміст моделі моральної готовності журналістів до фахової діяльності. Визначаються сутність, функції кожного компонента моделі та зв'язки між ними.

Анотация

В статье дается определение моральной готовности будущих журналистов к профессиональной деятельности, обосновываются структурные компоненты и содержание модели моральной готовности журналистов к профессиональной деятельности. Дается определение сущности, функциям каждого компонента модели и связям между ними.

Summary

The article provides a definition of moral readiness of future journalists to their professional activity, structural components and essence of the model of journalists' moral readiness to professional activity are substantiated. The essence, the functions of every component in model and relations between them are determined.

Ключові слова: модель, моральна готовність, духовно-моральні цінності, професійна діяльність.

Ключевые слова: модель, нравственная готовность, духовно-нравственные ценности, профессиональная деятельность

Key words: model, moral readiness, spiritual- moral values, professional activity.

Подано до редакції 14.03.2012.

Рекомендовано до друку докт.пед.наук, проф. Кучерявим О.Г.

УДК 378: 37.04

©2012

Кривошеєва Г.Л.

ПРОФЕСІЙНЕ ДОВГОЛІТТЯ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасна система освіти потребує вирішення першочергових завдань, нерозривно пов'язаних з кадровим забезпеченням, підготовкою майбутніх педагогів націлених на довге, творчо насичене, плідне професійне життя, інноваційну діяльність, на творчу самореалізацію, самовдосконалення своїх професійних і особистісних якостей вже під час навчання у вузі. Проблема кадрового забезпечення загострюється і у зв'язку з тим, що сьогодні спостерігається як старіння населення України в цілому, так і педагогічних кадрів, зокрема. Відповідно до Закону України "Про вищу освіту", "Про освіту", Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті гарантією успішного виконання суспільством освітньої місії є якість професійної підготовки майбутнього педагога здатного до професійного творчого довголіття, самозбереження.

Соціальний і науково-технічний прогрес, досягнення медицини покращили якість життя людини і збільшили його тривалість. У зв'язку з цим у багатьох країнах світу спостерігається тенденція підвищення пенсійного віку. В Україні згідно з Законом " Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи" (№ 7455) пенсійний вік збільшився на п'ять років. Вирішуючи питання професійної кваліфікації вчителя, формування морально-етичних якостей, забезпечення соціального комфорту в умовах тривалої соціально-економічної кризи, не слід забувати, що професія учителя відноситься до розряду стресогенних и емоційно напружених. При тривалій багаторічній праці підвищується ризик виникнення багатьох захворювань, що зменшує професійну активність і скорочує можливість професійного довголіття педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Проблема професійного довголіття у педагогічній науці є недостатньо розробленою. Однак, передумови для її розв'язання створено численними дослідженнями різних аспектів здорового способу життя особистості, її культури здоров'я, творчості, творчого потенціалу особистості, професійного довголіття як явища об'єднуючого індивідуальні, соціальні і культурні основи у житті конкретної людини в працях провідних учених. Концептуальні основи для дослідження даної проблеми висвітлюються у працях представників філософської науки